

УДК 336.132

ТРУСОВА Н.В., докторант

Дніпропетровський державний аграрний університет

ШУСТЕРУК З.С., старший викладач

*Львівський національний аграрний університет***ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті визначено предметну сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, що безпосередньо пов'язана із фінансовою сферою її прояву. Вона інтегрована з категорією економічної безпеки, що є одним з найважливіших її елементів. Розглянуто сутність економічної категорії «фінансова безпека підприємств» та проаналізовано сучасні підходи до її трактування. Виділено складові характеристики фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Запропоновано власне формулювання терміна «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» та його обґрунтування.

Ключові слова: сільське господарство, фінансова безпека, забезпечення фінансової безпеки, механізм, загрози.

Постановка проблеми. За умов сьогодення, що характеризуються широкою зміною факторів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування суб'єктів господарювання, високим рівнем фінансових ризиків, одним з актуальних напрямків є забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Термін «фінансова безпека» використовується відносно недавно та комплексно і досить докладно розглядається сучасними дослідниками на макрорівні, як правило, у системі більш загальної категорії «економічна безпека держави». На рівні суб'єктів господарювання комплексне дослідження сутності поняття «фінансова безпека» у сучасній літературі відображення ще не одержало й ідентифікується звичайно лише як один з елементів економічної безпеки суб'єктів господарювання. Під час дослідження окремих елементів фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, пов'язаних із забезпеченням їх фінансової стійкості та належного рівня фінансового стану, платоспроможності, нейтралізації фінансових ризиків, у самостійний об'єкт керування вона також не інтегрована.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Концептуальні засади дослідження багаторівневої системи фінансів з визначенням рівня захищеності фінансових інтересів усіх ланок фінансових відносин, а також трактування фінансового забезпечення діяльності підприємств та їх соціально-економічного розвитку висвітлюються у працях О. Барановського, М. Єрмошенка, В. Кучеренка, М. Дем'яненко, М. Мельник, Ю. Пасічника, А. Сухорукова та ін.

Мета дослідження полягає у необхідності застосування комплексного підходу до визначення економічної сутності терміна «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств», що обумовлює можливість її відокремлення в самостійний об'єкт дослідження в загальній системі фінансів підприємств.

Матеріал і методика досліджень. Застосування комплексного підходу щодо формування, забезпечення та реалізації стратегії економічного розвитку сільського господарства, під впливом загроз та викликів ринкового середовища, в теорії й практиці носить дещо фрагментальний і вибірковий характер, залишаючи їх такими, що потребують уточнення із теоретичного і методологічного боку сутнісного поняття економічної категорії «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» та виявлення найбільш характерних її особливостей.

Результати досліджень та їх обговорення. Сучасний розвиток вітчизняної економіки передбачає існування і дію суб'єктів господарювання в умовах жорсткого конкурентного середовища, суцільної глобалізації, інтеграції та взаємозалежності бізнес-процесів, а також відсутності всієї необхідної інформації під час прийняття управлінських рішень. Складність контролю зовнішніх та внутрішніх викликів та ризиків управління господарською діяльністю підприємств стають все більш актуальними та вагомими з огляду на кризові явища в світовій та національній економіках.

Так, О.І. Барановський, досліджуючи багаторівневу систему фінансів, відображає її через сукупність критеріїв і показників її стану, які характеризують: збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових і золотовалютних резервів; рівень захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; рівень забезпеченості громадян, домашнього господарства, верстви населення, підприємства, регіону, галузі, сектору економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства

фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання існуючих зобов'язань; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної та фондової систем, а також системи ціноутворення, яка характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити фінансову стійкість, ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання [2]. Очевидно, що таке трактування фінансової безпеки соціально-економічного розвитку держави може бути основою вивчення сутності поняття «фінансова безпека підприємств», що є складовою фінансової політики соціально-економічного розвитку держави, а на мікрорівні ієрархії управління економікою – частиною поняття «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств».

В окремих наукових дослідженнях А. І. Сухорукова, М.М. Єрмошенка та інших вчених відображено взаємозв'язок фінансування розвитку підприємств реального сектору економіки й забезпечення фінансової безпеки держави, визначено перелік методів і засобів державної політики покращення фінансових можливостей на макrorівні [9; 6; 1].

Водночас ускладнення фінансових відносин під впливом світової фінансово-економічної кризи актуалізує необхідність розробки й застосування дієвих засобів покращення фінансової безпеки підприємств сільського господарства.

Предметна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств безпосередньо пов'язана із фінансовою сферою їх прояву. Вона інтегрована з категорією економічної безпеки, що є одним з найважливіших її елементів. Фінансова компонента в загальній системі економічної безпеки сільськогосподарських підприємств визначається через стратегію здійснення ресурсного забезпечення їх розвитку [5].

Практично всі складові розширення обсягу господарювання підприємств і відновлення складу їх активів вимагають збільшення суми фінансових ресурсів. Вибір джерел формування цих ресурсів, а також мінімізація вартості їхнього залучення значною мірою визначають рівень фінансової незалежності підприємств. Відповідно забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств є невід'ємною складовою фінансової стратегії їх розвитку.

Операції, пов'язані з фінансовою діяльністю сільськогосподарських підприємств, мають стабільний характер, тобто здійснюються постійно. У першу чергу, це пов'язано з тим, що кожне підприємство в процесі своєї діяльності має потребу в зовнішньому фінансуванні, що відповідно забезпечує постійне обслуговування фінансових ресурсів, притягнутих із зовнішніх джерел. Фінансові операції здійснюються навіть в умовах тимчасового (повного) припинення операційної діяльності підприємств у зв'язку з несприятливою кон'юнктурою товарного ринку або з інших причин (операцій зі стягнення дебіторської заборгованості; розрахунків з бюджетом і позабюджетними фондами; реалізації фінансових активів тощо). За цих умов, першочергово постає завдання оперативного фінансового управління фінансовими ресурсами за взаємодії з основними фінансовими інструментами, що характеризують фінансовий стан, виявляють реальні можливості фінансової стійкості, формують умови для економічного росту і передумов забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Оскільки забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств може відбуватися в короткостроковому та довгостроковому періодах з урахуванням цілей державного регулювання розвитку галузі сільського господарства, тому з боку оптимізації залучення та використання позичених коштів, що відіграють роль фінансової бази проведення структурних перетворень на підприємствах необхідно розглядати на основі принципів законності, доцільності та ефективності.

Відмітимо, що на сьогодні саме забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств у довгостроковому періоді дозволяє забезпечити фінансову стабільність їх розвитку за рахунок оптимізації залученого та власного капіталу. Це сприяє зниженню фінансового ризику, забезпечує найбільш ефективну ставку залучення фінансових ресурсів, підкреслює вигідність інвестиційних проектів, збільшує інвестиційну привабливість господарюючих суб'єктів.

Основною домінантою забезпечення фінансової безпеки підприємств є здатність протидіяти наявним і можливим ризикам, загрозам та дії несприятливих факторів внутрішнього та зовнішнього характеру. Серед основних ризиків, які формуються в зовнішньому оточенні вітчизняних сільськогосподарських підприємств, М.Я. Дем'яненко відмічає: низький платоспроможний попит населення, недосконалість нормативно-правової бази, зростаюча конкуренція з боку іноземних виробників, існуючий диспаритет цінних відносин між різними сферами аграрної галузі, низький рівень фінансової підтримки з боку держави, розвиток

інфляційних процесів, що обмежує кредитні відносини. Внутрішніми загрозами, які значно знижують рівень фінансової безпеки підприємств, є: обмежені фінансові можливості більшості суб'єктів господарювання, неорганічна структура капіталу, неповне використання виробничих потужностей, зношеність матеріально-технічної бази, низький рівень використання нематеріальних активів, відсутність стратегічного фінансового планування, нестача кваліфікованих кадрів у сфері фінансового менеджменту [4].

Фінансовим інструментом стабілізації розвитку сільськогосподарських підприємств виступають сформовані в процесі фінансової діяльності різні страхові й інші цільові грошові фонди на випадок непередбачених коливань кон'юнктури не тільки фінансового, але і товарного ринків, зниження обсягів операційної діяльності, а відповідно й операційного прибутку. Чим вище частка страхових та інших цільових фондів у загальній сумі використаного підприємствами капіталу, тим відповідно вище рівень його фінансової безпеки і реалізація задач їх економічного розвитку [3].

Виходячи із зазначеного вище розгляду базових категорій, основні сутнісні характеристики поняття «фінансова безпека сільськогосподарських підприємств» можуть бути представлені наступним чином (рис.1).

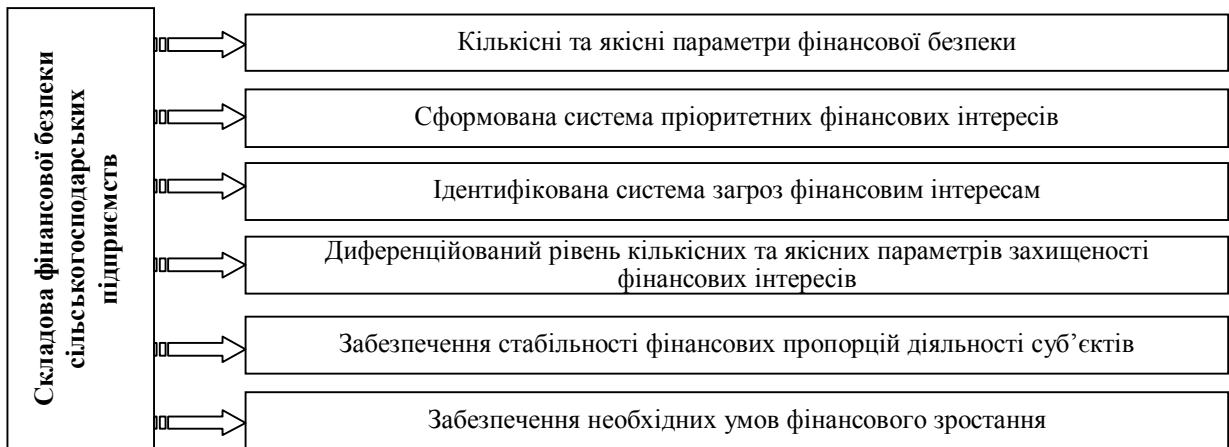

Рисунок 1. Складова характеристика фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств.

Цільова спрямованість системи фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств виходить з можливості забезпечення, насамперед, найважливіших параметрів фінансової незалежності суб'єктів господарювання (зокрема, здатність зберігати і нарощувати свій фінансовий потенціал, забезпечувати реалізацію своїх фінансових інтересів, зберігати необхідний рівень фінансової стабільності). Ця сукупність параметрів формується на принципах системності, що дозволяє охарактеризувати фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств як самостійну систему, яка відрізняється від інших систем забезпеченням функціонування сільськогосподарських підприємств.

Отже, можемо констатувати, що від рівня фінансової безпеки буде залежати ефективність функціонування соціально-економічного механізму сільськогосподарських підприємств, забезпечення роботою його працівників, а також рівень та умови їх життя.

На наш погляд, специфічні особливості сільського господарства як галузі вимагають окремого підходу. Враховуючи дослідження існуючого категорійно-понятійного апарату щодо сутності фінансової безпеки підприємств, вважаємо, що фінансова безпека сільськогосподарських підприємств як складова економічної безпеки являє собою відтворювальний рівень їх фінансового забезпечення. У розгорнутому вигляді це визначення можна представити так: фінансова безпека сільськогосподарських підприємств – це система фінансового захисту життєво необхідних інтересів підприємств (гарантованість міжсуб'єктних диференціацій фінансових інтересів) за рахунок розширення рівня фінансового забезпечення суб'єктів господарювання (з урахуванням акумулювання усіх джерел формування фінансових ресурсів у поточному та довгостроковому періодах) та зниження рівня негативного впливу дестабілізуючих факторів, що досягається через вплив фінансових важелів та інструментів на покращення економічних відносин у межах дії фінансового механізму для забезпечення фінансових пропорцій розвитку підприємств.

У деталізованому вигляді фінансова безпека сільськогосподарських підприємств може бути представлена як:

- стан ефективного використання фінансових ресурсів, що виражається в позитивних значеннях показників рентабельності, якості менеджменту, фондівіддачі та оборотності активів, фінансових інтересів;
- забезпечення оптимальної структури капіталу;
- підтримання курсової вартості цінних паперів;
- зростання норм дивідендних виплат;
- наявність перспектив господарського розвитку.

Висновки. Таким чином, економічна сутність фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств виражається у формуванні системи фінансового захисту, яка дозволить забезпечити стійкість впливу природних та економічних ризиків, достатній рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості, а також позитивну віддачу вкладеного капіталу. Запорукою при цьому має стати забезпечення оптимального рівня виробництва, що задовольнятиме потреби населення і переробну промисловість, забезпечення розвитку сільських територій на основі зростання доходів сільського населення і створення нормальних умов життя, забезпечення, збереження і примноження природного потенціалу як основи аграрного виробництва.

Процес забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських формувань можна розглядати і як процес запобігання можливих збитків від негативних впливів на різні аспекти роботи служб сільськогосподарських підприємств із забезпечення прибутковості, збереження фінансових інтересів і перспективності бізнесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко І.В. Оцінка ефективності реалізації та фінансове забезпечення програм розвитку малого бізнесу в регіоні / І.В. Аніщенко, Ю.Б. Пінчук // Економіка та держава. – 2005. – № 10. – С. 29-33.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека: Монографія / Барановський О.І. – Ін-т екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – С.9.
3. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / Відп. ред. акад. УААН В.М. Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.
4. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 67-72.
5. Зимовець В.В. Акумуляція фінансових ресурсів та економічний розвиток: Монографія / Відп. ред. проф. В.І. Кононенко / В.В. Зимовець – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 314 с.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: Монографія / М.М. Єрмошенко. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2011. – 309 с.
7. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / М.О. Кизим – Х.: ВД «Інжек», 2003. – 144 с.
8. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека / О.М. Сумець – К.: Хай-Тек Пресс, 2008. – 400 с.
9. Сухоруков А.І. Сучасні проблеми фінансової безпеки України: Монографія / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2005. – С. 11-14

Экономическая сущность финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий Н.В. Трусова, З.С. Шустерук

В статье показана предметная сущность финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий, непосредственно связанная с финансовой сферой ее проявления. Она интегрирована с категорией экономической безопасности, которая является одним из важнейших ее элементов. Рассмотрена сущность экономической категории «финансовая безопасность предприятий» и проанализированы современные подходы к ее трактовке. Выделены составляющие характеристики финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий. Предложена собственная формулировка термина «финансовая безопасность сельскохозяйственных предприятий» и ее обоснование.

Ключевые слова: сельское хозяйство, финансовая безопасность, обеспечение финансовой безопасности, механизм, угрозы.

Надійшла 10.10.2013.